

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі

Спеціальність 054 Соціологія
Освітньо-професійна програма Врегулювання конфліктів та медіація

Курс	3
Семестр	5

Статус Обов'язкова дисципліна
Форма навчання Денна та заочна

ECTS	4
Годин	120

Семестровий контроль Екзамен
Індивідуальне завдання Домашня контрольна робота

Інформація про викладача

ПІБ	Коржов Геннадій Олександрович Доцент, доцент кафедри соціології Кандидат соціологічних наук
Профіль викладача	http://www.sociology.kpi.ua/faculty-2
e-mail	korzhovga@gmail.com

Розподіл годин та занять

Форма навчання	Аудиторні заняття					
	Лекції		Практичні		Лабораторні	
	заняття	години	заняття	години	заняття	години
Денна	18	36	18	36	0	0
Заочна	2	4	1	2	0	0

Анотація навчальної дисципліни

Основна мета навчальної дисципліни: формування у студентів розуміння сутності теорії, методології та методів дослідження соціальної ідентичності та процесів ідентифікації в модерному соціумі, а також складних і багатовимірних взаємозв'язків соціальної ідентичності з конфліктами на різних рівнях і розмаїтих сферах соціальної реальності.

Навчальна дисципліна «Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі» належить до циклу професійної підготовки. Дана дисципліна пов'язана з наступними навчальними дисциплінами «Загальна соціологія», «Вступ до соціологічної професії», «Соціальна психологія», «Євро-інтеграційні процеси та врегулювання конфліктів», «Конфлікт в Донбасі: причини, наслідки, шляхи вирішення», «Соціологія суспільних рухів», «Соціологія особистості, освіти та культури», «Соціологія гендерних конфліктів».

В загальному сенсі ідентичність можна визначити як, з одного боку, уявлення індивіда про самого себе як носія певних якостей, рис, властивостей, вмінь тощо, які відрізняють його від інших людей, роблять його своєрідним і неповторним, а також надають відчуття тягlosti і спадковості, незмінності в часі та просторі. З іншого боку, ідентичність передбачає само-ототожнення індивідом себе з певними соціальними, професійними, національними, територіально-просторовими, класовими, релігійними та іншими спільнотами, емоційне та нормативно-ціннісне ставлення до своєї групової належності. В першому випадку прийнято казати про персональну або особисту ідентичність, а в другому – про колективну або групову. І перша, і друга за своїм природою, походженням і моделями презентації є соціальною.

Ідентичність належить до числа найбільш актуальних феноменів, які протягом кількох останніх десятиліть привертають підвищену увагу не тільки науковців, але й політиків, журналістів і широкого загалу. Зацікавленість в даній проблематиці не є випадковою і пояснюється тими глобальними трансформаціями, які є безпрецедентними за своїми масштабами та глибиною, втягують до орбіти свого впливу тією чи іншою мірою всі суспільства. Ідентичність набуває характер проблеми, коли те, що зовсім недавно видавалось цілісним, стійким і стабільним, набуває рис сумнівності, плинності та невизначеності. Відомий англійський соціолог Е.Гіденс характеризує сучасну ідентичність як таку, що переживає «кризу», а інший видатний мислитель З.Бауман визначає новітню ситуацію з ідентичністю як її «відкриття» в глобалізованому світі. Подібні характеристики не випадкові та відображають особливості реальних ідентифікаційних процесів в сучасну добу. Дана тематика є надзвичайно актуальною для сучасної України, де останніми роками посилюються процеси становлення сучасної української нації, зміцнення національної ідентичності і, водночас, поширення проєвропейських орієнтацій та європейської ідентичності. Ці зміни в ідентифікаційних моделях і практиках відбуваються на тлі глибоких трансформацій різних сфер життя та військового конфлікту на сході країни.

Ми живемо в епоху радикальних соціальних перетворень, які відбуваються на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях та які призводять до глибокої кризи в царині конструювання та підтримування соціальних ідентичностей. Знайомі, вкорінені та санкціоновані суспільством зразки та моделі само-ідентифікації зазнають істотних змін, ставляться під сумнів, підриваються, в той час як нові ще тільки формуються. Відбуваються зміни всієї системи категоризації навколишнього світу. Ось чому вивчення процесів само-ідентифікації становить винятковий теоретико-пізнавальний та науково-практичний інтерес.

Соціальна ідентичність може розглядатись як принцип пізнання та орієнтації в навколишньому соціальному середовищі та як стрижневий елемент в системі соціальної

категоризації світу. Спільна ідентичність зумовлює подібність об'єктивних інтересів, соціальних практик, ціннісних орієнтацій, структурних контекстів і змісту соціальної інтеракції, наявність конгруентних картин світу та схожість «Я-концепцій». Вірогідно, що носії певної ідентичності розділяють ті ж самі когнітивні моделі, тобто принципи категоризації навколишнього світу, його розподілу на «ми» та «вони», компоненти світогляду, розуміння матеріальних і політичних умов і інтересів. Врешті решт, це призводить до створення символічних і ментальних кордонів, соціальної дистанції та конфліктів між групами та категоріями.

В сучасному соціально-гуманітарному знанні відсутній єдиний підхід до осмислення ідентифікаційних процесів. Множинний характер теорій ідентичності та ідентифікації передбачає необхідність їх систематизації, визначення теоретико-методологічних засад існуючого концептуального різнобарв'я, з'ясування їх епістемологічних можливостей при вивченні сучасного суспільства. Всі ці питання займають важливе місце в професійній підготовці соціологів і акумулюються в курсі «Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі».

Під час вивчення курсу студенти виконують значний обсяг самостійної дослідницької роботи в малих групах. На основі засвоєння теоретичних знань студенти складають дослідницькі програми, які спираються на якісні методи. Готуючи та виконуючи дослідження тих чи інших форм і проявів соціальної ідентичності, студенти на практиці вчаться працювати з якісними методиками, отримувати та обробляти емпіричні дані, інтерпретувати їх та робити так звані «щільний опис».

Завдяки засвоєнню змісту дисципліни студенти матимуть можливість творчо використовувати різноманітні теорії методи обробки та аналізу кількісної соціологічної інформації; формулювати, обґрунтовувати та емпіричним шляхом верифікувати дослідницькі гіпотези описового та пояснювального типу; створювати та модифікувати бази (масиви) даних, здійснювати різноманітні перетворення змінних з метою поглиблення аналізу; а також відкривати латентні, приховані соціальні зв'язки та закономірності за допомогою кількісного аналізу даних соціологічних досліджень.

Під час практичних і лабораторних занять студенти працюватимуть з різноманітними джерелами кількісної соціологічної інформації, вчитимуться обробляти та аналізувати її за допомогою спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення. На лабораторних заняттях слухачі навчатимуться послуговуватися основними методами дескриптивної статистики, двовимірного та багатовимірного аналізу соціологічної інформації.

В ході семестру кожний студент за обраною темою здійснює підготовку та написання домашньої контрольної роботи (див.: *Форми, методи та технології навчання*) у вигляді власного дослідницького проекту з використанням наявних масивів даних. В процесі роботи над ДКР студенти набуватимуть компетентностей з написання аналітичних соціологічних текстів на основі самостійно проведеного аналізу соціологічних даних, застосовуючи дескриптивну статистику, одномірні, двомірні і основні багатовимірні методи.

Від студентів очікується вміння застосовувати теоретичні положення на практиці. Для досягнення даної мети в рамках дисципліни планується проведення навчальних занять в трьох формах: лекція, практичне заняття та лабораторна робота. На лекціях викладач надаватиме цілісний огляд багатоманітних методів обробки та аналізу кількісної соціальної інформації, фокусуючи увагу на найбільш затребуваних і ефективних методах, що набули визнання в рамках емпіричної – як фундаментальної, так і прикладної. На прикладах відомих дослідницьких програм і проектів студенти отримають можливість познайомитись з найкращими сучасними зразками поєднання теорії та емпіричного дослідження, спрямованого на верифікацію основаних на концептуальних положеннях гіпотез. На практичних заняттях будуть обговорюватися проблемні аспекти використання різних

методів комп'ютерного аналізу соціологічної інформації. Лабораторні роботи спрямовані на формування практичних вмінь і навичок застосування спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення до обробки та аналізу соціологічних даних.

Перелік тем

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти дослідження ідентичності в класичній та сучасній соціологічній думці. Соціальні ідентичності в модерну добу.

Тема 1.1. Вступ до курсу «Соціальна ідентичність та процеси модернізації».

Тема 1.2. Стан і перспективи дослідження ідентичностей у вітчизняній соціології.

Тема 1.3. Ідентичність особистості як предмет аналізу в соціальній психології.

Тема 1.4. Соціальна ідентичність: поняття, контексти, концепції.

Тема 1.5. Соціологічні концептуалізації ідентичності: класичний етап.

Тема 1.6. Соціологічні концептуалізації ідентичності: пост-класичний (сучасний) етап-1.

Тема 1.7. Соціологічні концептуалізації ідентичності: пост-класичний (сучасний) етап-2.

Тема 1.8. Процеси ідентифікації в умовах сучасності (модерну) та пост-сучасності (пост-модерну).

Тема 1.9. Конфлікти ідентичностей в сучасному світі.

Розділ 2. Методологія та методи дослідження ідентичностей та конфліктів у сучасній соціології.

Тема 2.1. Методологічні аспекти емпіричного дослідження соціальної ідентичності-1. Міжнародні порівняльні дослідження ідентичностей.

Тема 2.2. Методологічні аспекти емпіричного дослідження соціальної ідентичності-2. Міжнародна програма соціального дослідження (ISSP).

Тема 2.3. Кількісні методи вимірювання соціальної ідентичності-1. Національна та етнокультурна ідентичності.

Тема 2.4. Кількісні методи вимірювання соціальної ідентичності-2. Регіональна ідентичність.

Тема 2.5. Якісні методи дослідження соціальної ідентичності-1. Гендерна ідентичність.

Тема 2.6. Якісні методи дослідження соціальної ідентичності-2. Соціально-класова ідентичність, нерівність та конфлікти.

Тема 2.7. Якісні методи дослідження соціальної ідентичності-3. Політика ідентичності, соціальні рухи та конфлікти.

Тема 2.8. Якісні методи дослідження соціальної ідентичності-4. Європейська та глобальна (космополітична) ідентичності.

Тема 2.9. Критична соціологія як методологія дослідження соціальної ідентичності.

Сучасні теорії миру та конфліктів

Результати навчання¹

Результати навчання, контрольні заходи та терміни виконання оголошуються студентам на першому занятті.

№ з/п	Результати навчання	Контрольні заходи оцінювання	Термін виконання
1	Знання теоретичних основ та методологічних засад найважливіших теорій ідентичності та їх продуктивних можливостей при аналізі сучасних ідентифікаційних процесів.	відповіді на практичних заняттях	Тиждень 1-9
2	Досвід критичного аналізу теорій та результатів досліджень українського соціуму та інших суспільств з використанням різноманітних теорій соціальної ідентичності.	відповіді на практичних заняттях; обговорення в міні-групах;	Тиждень 1-9
3	Вміння застосувати теорії соціальної ідентичності та ідентифікації до процесів дослідження українського соціуму, зокрема причин, механізмів протікання та шляхів вирішення конфліктів.	відповіді на практичних заняттях; виконання лабораторних робіт	Тиждень 5-9
4	Вміння розробити програму міні-дослідження соціальної ідентичності із застосуванням окремих соціологічних теорій.	відповіді на семінарських заняттях; участь у груповій дискусії	Тиждень 10-11
5	Вміння обґрунтувати гіпотези та розробити аналітичну модель їхньої верифікації.	відповіді на семінарських заняттях; мозковий штурм	Тиждень 12
6	Досвід проведення самостійного міні-дослідження процесів міжгрупової та міжкультурної взаємодії, в т.ч. конфліктів, із застосуванням теоретико-методологічного апарату концепцій ідентифікації.	відповіді на семінарських заняттях	Тиждень 13-14
7	Вміння та навички проведення вторинного аналізу соціологічних даних щодо різних типів і форм ідентичності.	імітаційна вправа; презентація	Тиждень 15-18
8	Досвід написання невеликого соціологічного тексту аналітичного змісту з поєднанням теоретичної моделі та емпіричних фактів, зібраних за допомогою якісних методів, зокрема, глибинного інтерв'ю, фокус-групи, усної історії та біографічного методу.	відповіді на семінарських заняттях; презентації	Тиждень 16-18

¹ Learning outcomes.

Форми, методи та технології навчання

Навчальні заняття з дисципліни «Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі» проводяться у формі лекційних і семінарських занять. Мета лекційних занять полягає в системному висвітленні найважливіших проблем і вимірів соціальної ідентичності, критичному викладі та обговоренні класичних і сучасних концептуалізацій персональної (особистої) та колективної (групової) ідентичностей. Окрім того, на лекціях викладач демонструє кейси окремих соціологічних досліджень з використанням різноманітних теорій і методів, роз'яснює особливості, принципи, алгоритми та проблемні аспекти, пов'язані із їхнім застосуванням до вивчення процесів ідентифікації та конфліктної взаємодії на різних рівнях соціальної реальності – міжособистісному, міжгруповому, міжінституційному, міжкультурному та крос-національному.

Лекції відбуваються у формі діалогу, коли викладач задає зустрічні запитання аудиторії щодо навчального матеріалу, може попросити дати оперативну відповідь на поточне запитання, або матеріал попередніх занять. В процесі лекційних занять широко використовуються презентації з наочною демонстрацією основних положень і практичного застосування тих чи інших теорій ідентичності. Більша частина прикладів наводиться із реальних класичних і новітніх соціологічних досліджень фундаментального та прикладного характеру.

Після засвоєння базових знань, принципів і алгоритмів роботи з числовою соціологічною інформацією, студенти перейдуть до розробки власного міні-дослідження за індивідуальною темою. Результати аналізу студенти презентують під час практичних занять. Домашня контрольна робота спрямована на відпрацювання навичок наукової роботи студентів, самостійного пошуку літератури, формулювання гіпотез та здійснення самостійного вторинного аналізу кількісних даних на різноманітні теми. Тема домашньої контрольної роботи має довільний характер і обирається студентом із переліку, рекомендованого викладачем, або пропонується самим студентом. В останньому випадку запропонована тема має бути обов'язково узгоджена з викладачем.

Основними формами роботи на семінарському занятті є виступ, презентація виконаного практичного завдання або вправи, а також доповідь щодо виконання тої чи іншої частини ДКР. Передбачається, що протягом семестру кожний студент двічі робитиме презентацію, в якій представить результати проведеного аналізу за обраною темою ДКР. Такі презентації сприятимуть більш глибокому та всебічному розгляду обраної наукової проблеми, розвитку комунікативних і презентаційних здатностей студента, міцному закріпленню знань та вдосконаленню практичних вмінь і навичок. Під час виступу студента викладач оцінює точність визначень та глибину аналізу, здатність оперативно реагувати на запитання аудиторії. Під час семінарського заняття додатково оцінюється активність студентів при формулюванні запитань, участь у дискусії, формулювання альтернативних гіпотез тощо.

Навчальні ресурси

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua> – Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://i-soc.com.ua/journal/content.php> – Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua> – Найкращі онлайн-курси України та світу.
5. <https://nsuworks.nova.edu/pcs/about.html> – Peace and Conflict Studies Journal

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	%	Ваговий бал	Кількість	Всього
1.	Виступи на практичних заняттях	15	5	3	15
2.	Лабораторні роботи	30	3	10	30
3.	Домашня контрольна робота (ДКР)	20	20	1	20
4.	Екзамен	25	25	1	25
5.	Заохочувальні бали	10	10	1	10
	Всього				100

Семестрова атестація студентів

Обов'язкова умова допуску до екзамену		Критерій
1	Поточний рейтинг	$RD \geq 60$
2	Домашня контрольна робота (ДКР)	$RD \geq 12$

Таблиця переведення рейтингових балів до оцінок за університетською шкалою ²

Рейтингові бали, RD	Оцінка за університетською шкалою
$95 \leq RD \leq 100$	Відмінно
$85 \leq RD \leq 94$	Дуже добре
$75 \leq RD \leq 84$	Добре
$65 \leq RD \leq 74$	Задовільно
$60 \leq RD \leq 64$	Достатньо
$RD < 60$	Незадовільно

² Оцінювання результатів навчання здійснюється за рейтинговою системою оцінювання відповідно до рекомендацій Методичної ради КПІ ім. Ігоря Сікорського, ухвалених протоколом №7 від 29.03.2018 року.

Сучасні теорії миру та конфліктів

Невиконання умов допуску	Не допущено
--------------------------	-------------

Можливість отримання оцінки «автоматом»: так.

Сума рейтингових балів, отриманих студентом протягом семестру, за умови зарахування ДКР, переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею переведення. Якщо сума балів менша за 60, але ДКР зараховано, студент виконує залікову контрольну роботу. У цьому разі сума балів за виконання ДКР та модульну контрольну роботу переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею переведення. Студент, який у семестрі отримав більше 60 балів та має позитивну оцінку за ДКР, отримує підсумкову оцінку «автоматом».

Політика навчальної дисципліни

Порушення термінів виконання завдань та заохочувальні бали

Заохочувальні бали		Штрафні бали	
Критерій	Ваговий бал	Критерій	Ваговий бал
Участь у конференції / публікація тез	5 / 10 балів	За кожний тиждень затримки із поданням ДКР нараховуються	-3 бали
Участь у 2 турі Всеукраїнської студентської олімпіади	10 балів		
Публікація наукової статті	10 балів		

Відвідування занять

Відвідування лекційних і семінарських занять є обов'язковим.

Пропущені контрольні заходи оцінювання

Пропущені лекційні і семінарські заняття слід виконати самостійно і відпрацювати під час консультацій.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Календарний рубіжний контроль

Проміжна атестація студентів (далі – атестація) є календарним рубіжним контролем. Метою проведення атестації є підвищення якості навчання студентів та моніторинг виконання графіка освітнього процесу студентами³.

На першій проміжній атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 20 і більше балів. На другій проміжній атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 40 і більше балів. У випадку, якщо цей показник не відповідає вимогам, виставляється «не атестований». Відпрацювання «не атестації» здійснюється на консультаціях з викладачем шляхом усної відповіді на питання не засвоєного студентам матеріалу та виконання пропущених лабораторних робіт.

Критерій		Перша атестація	Друга атестація
Термін атестації ⁴		Тиждень 7-8	Тиждень 14-15
Умови отримання атестації	Поточний рейтинг ⁵	≥ 20 балів	≥ 40 балів
	...	–	+

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Матриця відповідності результатів навчання, освітніх компонентів, методів навчання та оцінювання

ПО8 Соціальна ідентичність та конфлікти в модерному соціумі			
Програмні результати навчання		Методи навчання	Форми оцінювання
ЗН1	Знання фундаментальних основ структури соціологічної теорії, її ключових понять, підходів, проблем, історії розвитку	Метод кейсів, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький	Виступи та презентації на семінарських заняттях, перевірка виконання практичних завдань,

³ Рейтингові системи оцінювання результатів навчання: Рекомендації до розроблення і застосування. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 20 с.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

Сучасні теорії миру та конфліктів

	соціологічної науки		презентації
ЗН2	Знання основ науково-дослідницької діяльності, методів, методології, процедур та професійно-етичних стандартів проведення соціологічних досліджень	Проблемний, частково-пошуковий, дослідницький	Виступи та презентації на семінарських заняттях, ДКР, екзамен
ЗН4	Загальної, галузевих та спеціальних соціологічних теорій та принципів їх практичного втілення	Проблемний, імітаційний, ділова гра	Практична перевірка, ДКР
ЗН5	Соціологічних теорій конфлікту, причин та особливостей перебігу регіональних та етнічних конфліктів у світі, методів та процедур їх управління та попередження	Проблемний, частково-пошуковий, дослідницький, проектування	Виступи та презентації на семінарських заняттях, виконання практичних завдань
УМ1	Творчо використовувати сучасні фундаментальні теорії у галузі соціально-поведінкових наук	Проблемний, частково-пошуковий, дослідницький	Виступи та презентації на семінарських заняттях, ДКР, практична перевірка
УМ2	Вміння проводити і організувати (самостійно і з командою) соціологічні дослідження в різних сферах соціального життя	Проблемний, частково-пошуковий, дослідницький	ДКР, презентація результатів індивідуального проекту, екзамен
УМ7	Уміння володіти методиками представлення і захисту своїх дослідницьких результатів	Дослідницький, метод кейсів	ДКР, презентація результатів індивідуального проекту